

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ**ДЕМЧУК Т. І.,**

доктор філософії з права, доцент
кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
(Чернівецький навчально-науковий
юридичний інститут
Національного університету
«Одеська юридична академія»)

УДК 347.77:631.523:34:504.06(4-672ЄС)
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.49>

**ОХОРОНА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА СОРТИ РОСЛИН
В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Охорона права інтелектуальної власності на сорти рослин у Європейському Союзі здійснюється через спеціалізовану правову систему, яка регулюється Регламентом Ради (ЄС) № 2100/94. Ця система дозволяє власникам нових сортів рослин отримати правову охорону на всю територію Європейського Союзу через одну заявку, подану до Спільного бюро охорони сортів рослин. Основними критеріями для реєстрації сорту є новизна, відмінність, однорідність та стабільність. Володілець нового сорту рослин отримує виключне право на комерційне використання сорту, а також має можливість захищати свої права та інтереси у разі їх порушення.

Європейський Союз є учасником Міжнародної конвенції з охорони нових сортів рослин (UPOV), що сприяє інтеграції з міжнародною системою охорони прав інтелектуальної власності. Така система охорони сприяє розвитку сільського господарства, інноваціям у селекції рослин та забезпечує правовий захист для селекціонерів.

Ключовим органом, який проводить реєстрацію сортів рослин, є Служба Співтовариства з питань сортів рослин (CPVO), що знаходиться у Франції. Зазначений орган контролює процес подачі заявок, експертизу сортів та видачу охоронних сертифікатів, які надані на строк до 25 років або 30 років. Селекціонер має право на розмноження, виробництво, продаж та розповсюдження сорту, що дозволяє йому отримувати прибуток від комерційного використання сорту або надавати ліцензії іншим особам.

У даній статті здійснено аналіз основних аспектів нормативно-правових актів у сфері охорони права інтелектуальної власності сортів рослин у країнах Європейського Союзу. Окрім цього, проаналізовано систему охорони права інтелектуальної власності на сорти рослин, яка враховує положення міжнародних договорів та угод з приводу гармонізації стандартів та захисту прав інтелектуальної власності в аграрній сфері та сільському виробництві, визначено механізм отримання права інтелектуальної власності на сорти рослин.

Ключові слова: сорти рослин, інтелектуальна власність на сорти рослин, екологічне право, право ЄС, селекція, селекціонер, збереження біорізноманіття, сталий розвиток.

Demchuk T. I. Protection of intellectual property rights to plant varieties in the European Union

Protection of intellectual property rights to plant varieties in the European Union is carried out through a specialized legal system regulated by Council Regulation (EC) No. 2100/94. This system allows owners of new plant varieties to obtain EU-wide legal protection through a single application submitted to the Joint Office for Plant Variety Protection. The main criteria for registration of a variety are novelty, possession, uniformity and stability. The owner receives exclusive rights to commercial use of the variety, and also has the opportunity to protect his rights in case of their violation.

The EU is a party to the International Convention for the Protection of New Varieties of Plants (UPOV), which facilitates integration with the international system of protection of intellectual property rights. Such a protection system promotes the development of agriculture, innovations in plant breeding and provides legal protection for breeders.

The key body that registers plant varieties is the Community Plant Variety Office (CPVO), located in France. CPVO controls the process of submitting applications, examination of varieties and issuing of protection certificates, which are granted for a period of up to 25 years or 30 years. The breeder has the right to reproduce, produce, sell and distribute the variety, which allows him to profit from the commercial use of the variety or to grant licenses to others.

This article analyzes the main aspects of legal acts in the field of protection of intellectual property rights of plant varieties in the countries of the European Union. In addition, the system of protection of intellectual property rights for plant varieties is analyzed, which takes into account the provisions of international treaties and agreements regarding the harmonization of standards and the protection of intellectual property rights in the agricultural sphere and rural production.

Key words: *plant varieties, intellectual property of plant varieties, environmental law, EU law, selection, breeder, preservation of biodiversity, sustainable development.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства охорона права інтелектуальної власності на сорти рослин в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) є надзвичайно важливою і обумовлена низкою факторів, які впливають на економіку, сільське господарство та екологію. Насамперед, це пов'язано з процесом стимулювання інновацій у сільському господарстві. Селекціонери та науково-дослідні установи отримують правовий захист для своїх інноваційних розробок, що мотивує їх інвестувати в створення нових сортів, які можуть бути більш продуктивними, стійкими до хвороб та інших несприятливих умов.

Водночас, захист нових сортів рослин сприяє підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору ЄС на світовому ринку. Це дає можливість європейським фермерам вирощувати унікальні сорти, що забезпечують кращі врожаї та якість продукції, відповідно до сучасних стандартів та споживчих потреб.

Окрім цього, охорона інтелектуальної власності на сорти рослин створює економічні вигоди для власників прав та інвесторів. Вона забезпечує можливість отримання доходів від ліцензування, продажу та використання сортів, що стимулює подальші інвестиції в дослідження і розвиток. Також, країни ЄС є учасниками Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV), що зобов'язує їх дотримуватися міжнародних стандартів у сфері охорони інтелектуальної власності на сорти рослин. Виконання цих зобов'язань сприяє гармонізації законодавства та полегшує міжнародну торгівлю.

Отже, актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що охорона права інтелектуальної власності на сорти рослин в країнах Європейського Союзу є критично важливою для розвитку інновацій в аграрному секторі, підвищення економічної конкурентоспроможності,

збереження біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку. Вона створює умови для економічного зростання, виконує міжнародні зобов'язання та забезпечує юридичний захист для селекціонерів.

Мета статті полягає в дослідженні правової регламентації охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин, зокрема в Європейському Союзі, відбувається у стимулюванні селекційних інновацій, підтримці сталого розвитку аграрного сектора та захисту інтересів селекціонерів. Основні аспекти цієї охорони забезпечують правовий захист нових сортів, стимулюють інвестиції в селекцію та створюють умови для комерційного використання сортів рослин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Охорона права інтелектуальної власності на сорти рослин в країнах Європейського Союзу є важливою складовою системи правової охорони інтелектуальної власності, яка базується на низці законодавчих актів і регулюється Європейським агентством з охорони сортів рослин (CPVO). Основні аспекти охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин в ЄС включають:

По перше, законодавче закріплення система охорони прав на сорти рослин знайшла своє відображення в Регламенті Ради (ЄС) № 2100/94 «Про охорону прав на сорти рослин». Відповідно до ст. 1 зазначеного нормативно-правового акту система охорони прав на сорти рослин може бути одноосібна та виключна форма права промислової власності [1]. Це означає, що власник сорту отримує повне право контролювати використання сорту на всій території Європейського Союзу. Виключність цього права надає селекціонеру можливість забороняти іншим особам використовувати сорт без його дозволу, включаючи вирощування, відтворення, реалізацію та комерціалізацію насіння або рослин.

Окрім цього, законодавче закріплення охорона прав інтелектуальної власності на сорти рослин в ЄС визначено в Регламенті ЄС №1238/95. Відповідно до положень зазначеного нормативного акту здійснюється оплата і витрати, які необхідні у процесі затвердження права на сорт рослин. Зокрема: збори на період терміну дії права на сорти рослин, витрати пов'язані з технічною перевіркою сортів рослин, плата за подання заявки на отримання права на сорти рослин, плата за технічне обстеження (експертиза) тощо [2].

По друге, основним аспектом захисту права інтелектуальної власності на сорти рослин є критерії охорони останніх. Зазначений аспект охорони інтелектуальної власності на сорти рослин за законодавством Європейського Союзу чітко регламентований вище зазначеним актом. Зокрема, відповідно до ст. 6 права на сорти рослин Співтовариства повинні надаватися сортам, що є: а) відмінними; б) однорідними; в) стабільними; г) новими [1]. Тракування цих вимог чітко передбаченні в Регламенті ЄС і є обов'язковою умовою для отримання правової охорони на сорт рослин.

Відповідно до ст.7 Регламенту 2100/94 сорт вважається відмінним, якщо його можна чітко відрізнити за покликанням на прояв ознак, що є результатом особливого генотипу або комбінації генотипів, від будь-якого іншого сорту, існування якого є загальновідомим фактом на дату подання заявки [1]. Ст. 8 зазначеного нормативного акту трактує критерій однорідності, за яким сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням мінливості, що її можна очікувати від окремих характеристик його поширення, він є достатньо однорідним у прояві тих ознак, що включені до експертизи на відмінність, а також будь-яких інших, що використовуються для опису сорту [1].

Згідно ст. 9 вище зазначеного акту ЄС сорт вважається стабільним, якщо прояв ознак, що включені до експертизи на відмінність, а також будь-яких інших, що використовуються для опису сорту, залишається незмінним після неодноразового поширення або, у випадку особливого циклу поширення, в кінці кожного такого циклу [1].

Новизна сорту рослин чітко визначена у ст. 10 Регламенту ЄС 2100/94. Відповідно до якої сорт вважається новим, якщо на дату подання заявки, визначену відповідно до ст. 51 зазначеного нормативного акту, компоненти сорту або вирощений матеріал сорту не були продані або іншим чином відчужені іншими особами, селекціонером або за його згодою, для цілей використання сорту [1].

Вони забезпечують чітке розмежування між новими та вже існуючими сортами, а також дозволяють зберігати стабільність і однорідність сорту в процесі його розмноження. Відповідність цим критеріям гарантує селекціонерам можливість отримання виключних прав на використання сорту, що стимулює подальший розвиток аграрних інновацій та селекції.

Третім аспектом є виключне право селекціонерів на підтримку комерційного використання сорту, включаючи можливість видачі дозволу на розмноження, виробництво, продаж і розповсюдження сорту. Воно імплементовано у положеннях Регламенту ЄС 2100/94. Зазначеним нормативно-правовим актом регламентовано розмноження та вирощування сортів рослин, у процесі якого селекціонер має право контролювати його. Варто зазначити, що без наданого дозволу треті особи не мають права розмножувати сорт з комерційною метою. Окрім, цього у селекціонера є виключне право контролювати: виробництво рослинного матеріалу, зокрема підготовку до продажу чи обробку перед подальшим використанням; процес продажу сортів рослин на ринку. Отже, охорона надається шляхом видачі сертифікату охорони сорту рослин, який діє протягом 25-30 років.

Четвертим аспектом є надання ліцензії іншим зацікавленим суб'єктам. Зокрема, селекціонер може видавати ліцензії іншим суб'єктам, дозволяючи використовувати їх сорт з комерційною метою на обмежених умовах або в певних регіонах. Ліцензія може бути додатковою або невиключною, а також може передбачати фінансову компенсацію або інші умови, погоджені між сторонами.

Останнім, важливим аспектом є притягнення до відповідальності осіб у випадку порушення права на охорону та захист прав на сорти рослин. За яким, порушення окремого права селекціонера є підставою для звернення до суду, в процесі якого можна вимагати відшкодування збитків та припинення незаконного використання виду сорту рослин.

Отже, правовий захист права інтелектуальної власності на сорти рослин стимулюють селекційні інновації, підтримують сталий розвиток сільського господарства в країнах ЄС, також завдяки єдиній правовій системі захисту сортів рослин ЄС забезпечує високий рівень охорони інтелектуальної власності в аграрному секторі, охороняючи інтереси селекціонерів та сприяючи розвитку стійкого сільського господарства.

Водночас, важливим аспектом охорони права інтелектуальної власності на сорти рослин в Європейському Союзі є міжнародне співробітництво. Важливість останньої є елементом глобальної підтримки інновацій у сільському господарстві, що сприяє гармонізації правових стандартів, захисту інтересів селекціонерів та забезпечує розвиток аграрного сектору.

Найважливішою організацією у сфері охорони прав на сорти рослин є Міжнародний союз з охорони нових сортів рослин (UPOV). Він був створений у 1961 році відповідно до Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин [3], яка встановлює міжнародні визнані стандарти охорони прав селекціонерів.

Зазначена конвенція регламентує основні принципи діяльності організації, зокрема: захист нових сортів, якщо вони відповідають критеріям новизни, відмінності, однорідності та стабільності; надання селекціонерам виняткових прав на розмноження, виробництво та комерційне використання сорту; визначення міжнародних вимог для реєстрації сортів, що спрощує процес визнання прав селекціонера в різних країнах.

Водночас, основними завданнями міжнародного співробітництва у сфері охорони прав інтелектуальної власності на сорти рослин можна виокремити наступні: гармонізації правових стандартів, адже у процесі їх застосування єдиних стандартів спрощує реєстрацію сортів рослин і захист прав селекціонерів у різних країнах, що сприяє їх вільному переміщенню; співробітництво дозволяє державам взаємно визнавати права на сорти рослин, що спрощує вихід селекціонерів на міжнародний ринок та забезпечує захист прав у транскордонних регіонах; спільними зусилля країн з охорони біорізноманіття допоможуть зберегти екологічні генетичні ресурси для майбутніх селекційних робіт і забезпечити сталість використання природних ресурсів.

Крім UPOV, охорону прав інтелектуальної власності на сорти рослин регулюють інші міжнародні угоди:

1) Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності [4], підписана в рамках Світової організації торгівлі, встановлює мінімальні стандарти для захисту інтелектуальних прав, у тому числі й на сорти рослин. Країни-члени СОТ зобов'язані забезпечити охорону нових сортів рослин або через систему патентів, або через окрему систему сертифікації.

2) Конвенція про охорону біологічного різноманіття (CBD) [5] і Угода про співробітництво в сфері збереження і використання генетичних ресурсів культурних рослин держав-учасниць СНД [6] спрямовані на збереження біорізноманіття, сталого доступу до генетичних ресурсів та справедливий розподіл видів від їх використання, включаючи нові сорти рослин.

Отже, міжнародне співробітництво у сфері охорони прав на сорти рослин має перспективи для подальшого розвитку, враховуючи важливість інновацій у сільському господарстві та потребує захисту інтересів селекціонерів у глобалізованій економіці.

Висновки. На підставі вище зазначеного, можна зробити висновок, що охорона права інтелектуальної власності на сорти рослин у Європейському Союзі є важливою частиною правової системи, яка сприяє підтримці аграрних інновацій та забезпечує стабільний розвиток сільського господарства на території ЄС. Адже, виключне право на комерційне використання сорту та контроль над його поширенням мотивує селекціонерів до створення нових високопродуктивних сортів, більш стійких, нових та різноманітних. Водночас, уніфікована правова система в рамках ЄС забезпечує єдині правила охорони для всіх країн-членів, що полегшує комерційні взаємовідносини та створює більш прогнозоване середовище для селекціонерів і виробників. Учасники ринку можуть розраховувати на стандартизовані процедури, що додатково взаємному визнанню прав. Окрім зазначеного, важливою перевагою є членство Європейського Союзу у Міжнародному союзі з охорони нових сортів рослин (UPOV), яка сприяє гармонізації правових підходів з іншими країнами та відкриває можливості для виходу на міжнародні ринки. Завдяки Конвенції UPOV селекціонери ЄС можуть розраховувати захист своїх прав на нові сорти рослин у більш ніж 70 країнах, що сприяє вільному обміну генетичними ресурсами та можливо розширенню комерційних ресурсів.

Отже, охорона прав інтелектуальної власності на сорти рослин у Європейському Союзі регулюється гармонізованим та вдосконаленим законодавством, яке створює сприятливі умови для розвитку нових сортів, їх розповсюдження та комерційного використання, що стимулює аграрну інноваційність та конкурентоспроможність ЄС на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Про права на сорти рослин Співтовариства. Регламент Ради (ЄС) від 27 липня 1994 року. № 2100/94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-94#Text
2. Регламент Комісії (ЄС) № 1238/95 від 31 травня 1995 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A31995R1238>
3. Міжнародна конвенція з охорони нових сортів рослин від 02.12.1961 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_856#Text
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 06.12.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018
5. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_030#Text
6. Угода про співробітництво в сфері збереження і використання генетичних ресурсів культурних рослин держав-учасниць СНД. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_191#Text

